

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΜΑΛΑΜΟΣ (1909-1973)
Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Αμφιαράειον Ίδρυμα Χημειοθεραπευτικών Μελετών, Αθήνα 2000

Είναι 27 έτη αφότου έφυγε πρόωρα από ανάμεσά μας ο Βασίλειος Μαλάμος. Στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών έγινε το 1989 βραχύ επιστημονικό μνημόσυνο, από το οποίο περιλαμβάνονται στον παρόντα τόμο εισηγήσεις του αιμνήστου Γεωργίου Μερικά και του Φαίδωνος Φέσσα. Κατά καιρούς, εξάλλου, εδημοσιεύθησαν σχετικά άρθρα και τελευταίως βιβλίο του Νίκου Παπαδογιαννάκη, που περιγράφει χαρακτηριστικές φάσεις της επιστημονικής του παρουσίας.

Παρέμενε όμως ένα κενό κι αυτό το αισθανόμεθα πολλοί και ιδιαίτερος η κυρία Έλλη Μαλάμου, που είχε την πρόθεση κι επιθυμία ήδη από το 1973, μετά τον πρόωρο θάνατό του, να ιδεί μια έκδοση που θα εκάλυπτε και θα εφώτιζε ορισμένες άγνωστες πτυχές της ζωής και δράσεως του αιμνήστου συζύγου της.

Όπως γράφει στο εισαγωγικό κεφάλαιο η Μαρία Καΐρη, που με τόση επιτυχία επεμελήθη την παρούσα έκδοση, «λόγοι αντικειμενικοί και ανεξάρτητοι από την πρόθεσή της δεν είχαν καταστήσει τη συγκεκριμένη επιθυμία της κ. Μαλάμου εφικτή». Εκλήθησαν, λοιπόν, οι στενότεροι συνεργάτες του Μαλάμου να γράψουν αναμνήσεις τους από τη συνεργασία μαζί του, καθώς και από την ανάπτυξη της Κλινικής. Από το πλούσιο αρχείο του, όπου είχε διατηρηθεί η επιστημονική και λοιπή

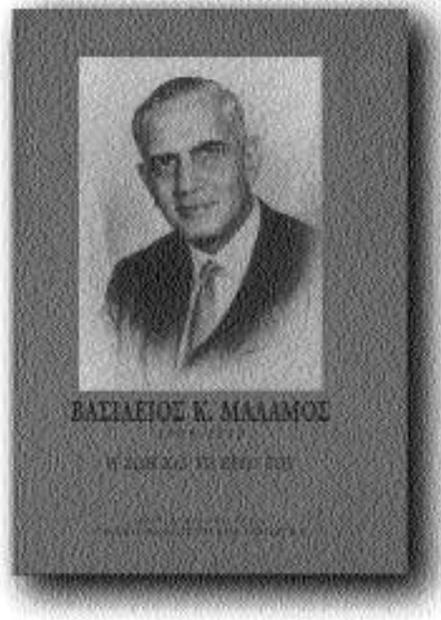
αλληλογραφία του, αντλήθηκαν επίσης τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία, ώστε να ολοκληρωθεί η εικόνα της ζωής και του έργου του.

Το Αμφιαράειον Ίδρυμα Χημειοθεραπευτικών Μελετών προθύμως θεώρησε ιδιαίτερη τιμή του να είναι εκδότης του ιστορικού αυτού έργου, δεδομένης της σπουδαίας συμβολής του Βασιλείου Μαλάμου στην εισαγωγή της μελέτης των λοιμώξεων, ήδη πριν επιστρέψει στην Ελλάδα (είναι γνωστές οι μελέτες του για την ελονοσία και τη λείσμανίαση), καθώς και της συμβολής του στην εφαρμογή και έρευνα της αντιμικροβιακής θεραπείας στη Θεραπευτική Κλινική.

Με τη συστηματική του σκληρή και πειθαρχημένη εργασία, ο Μαλάμος κατόρθωσε σε μια κρίσιμη φάση της επιστημονικής ανάπτυξης της χώρας, μέσα σε βραχύ σχετικά διάστημα (17-20 έτη), να δώσει μεγάλη ώθηση στην Ιατρική, να εμψυχήσει νέο πνεύμα και να ιδεί τους καρπούς της προσπάθειάς του, προτού φύγει. Έγραψε ιστορία στην Ελληνική Ιατρική. Ήδη είχε σχηματίσει Σχολή, που έδωσε καθηγητές στην Ελλάδα και το εξωτερικό και που εσυνέχισε και μετά

το θάνατό του ν' αναπτύσσεται. Όσοι είχαμε την ευτυχία να είμαστε μαθητές και συνεργάτες του, εξακολουθούμε και μετά τόσα χρόνια να αισθανόμαστε σαν μια οικογένεια.

Με το βιβλίο αυτό έγινε προσπάθεια να δοθεί μια πληρέστερη εικόνα του Β. Μαλάμου. Στο πρώτο, εισαγωγικό κεφάλαιο, της Μαρίας Καΐρη, με τον τίτλο «Οψεις της ζωής και της δράσης του Βασιλείου Μαλάμου», δίδονται στοιχεία από το αρχείο του, εν πολλοίς άγνωστα και στους συνεργάτες του.

Σ' ένα δεύτερο κεφάλαιο έπονται μαρτυρίες-αναμνήσεις από 18 στενούς συνεργάτες, όπου σκιαγραφείται η επιστημονική ανάπτυξη της Κλινικής και προβάλλει ανάγλυφος ο Δάσκαλος, ο Επιστήμων, ο Κλινικός, ο Οργανωτής, ο Προϊστάμενος, ο Πατέρας και Φίλος, ο Άνθρωπος, όπως φαίνεται επάνω στην εντατική δράση του. Γράφουν αναμνήσεις και μαρτυρίες οι συνεργάτες του Γ.Κ. Δάικος, Κώστας Μοίρας, Σπύρος Μουλόπουλος, Ελένη Γυφτάκη, Πάνος Κωστάμης, Δημήτριος Κούτρας, Π. Σφηκάκης, Κώστας Παπαγεωργίου, Λάμπης Προυκάκης, Νίκος Κατσιλάμπρος, Σώτος Ράπτης, Δημήτριος Μπινόπουλος, Νίκος Παπαδογιαννάκης, Ανδρέας Μπούζας, Αναστάσιος Δοντάς, Σπύρος Μαρκέτος, Ματούλα Κεσσε-Ηλία, Γρηγόριος Ποντίφης.

Είναι γνωστή η αυστηρότης και η συνέπεια του Μαλάμου. Σχολιάζεται από όλους τους γράφοντας πως αφορούσε πάντοτε και τον ίδιο και ότι ήταν συνυφασμένη με προσωπικό ενδιαφέρον για τους συνεργάτες και τους αρρώστους. *«Εκείνο που είχε ιδιαίτερη σημασία ήταν ότι προωθούσε τους μαθητές του και κατά κάποιο τρόπο αισθανόταν υπεύθυνος γι' αυτούς»*. Θα προσέθετα και την προσωπική μου μαρτυρία ότι η αξιοκρατία ήτο η αρχή του. Δεν ξέρω αν σήμερα θα ήταν δυνατόν να γίνει επιλογή των αξίων ή εάν θα μπορούσε καν να γίνει επιλογή, αλλά τότε έγινε, χωρίς κανέναν ποτέ χαριστικό συμβιβασμό.

Χαρακτηριστικό του ήτο, άλλωστε, ότι έβλεπε προς τα πού κατευθύνονται τα διεθνή ιατρικά ρεύματα. Καθίστατο ενήμερος ο ίδιος και εφρόντιζε να εκπαιδεύσει συνεργάτες στα καλύτερα κέντρα, χάρη στις διεθνείς του συνεργασίες και επιστημονικές φιλίες, τις οποίες εκαλλιεργούσε ιδιαίτερος. Δεν είναι απορίας άξιον ότι εξεπαίδευσε τόσους επιτυχημένους επιστήμονες και πανεπιστημιακούς δασκάλους. Ήτο απαιτητικός από τους συνεργάτες του, αλλά και στοργικός ταυτοχρόνως και έπασχε για την πρόδοό μας.

Αποφασιστικής σημασίας για τη διαμόρφωση και ανάπτυξη της Θεραπευτικής Κλινικής ήταν η μεταφορά της από το Δημοτικό Νοσοκομείο, όπου εστεγάζετο (τώρα Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων), στο ανοικοδομούμενο Μαιευτήριο Αλεξάνδρα. Εκεί έγινεν εξ υπαρχής η Κλινική με τα εργαστήριά της. Με ιδιαίτερη επιμέλεια ο Μαλάμος ασχολήθηκε με την ανεύρεση κι επιλογή αδελφών νοσοκόμων. Επεδίωξε να βρει αφιερωμένες αδελφές, πράγμα που το επέτυχε (αδελφές της Ευνίκης από τον ΕΕΣ και τον Ευαγγελισμό) και που εσήμανε υψηλό επίπεδο νοσηλείας.

Μεγάλο και πρωτότυπο μέρος της προσπάθειας του Μαλάμου υπήρξε η ανάπτυξη του Εργαστηρίου Πυρηνικής Ιατρικής και Εφαρμογής Ισοτόπων, η επάνδρωσή του, η για πρώτη φορά δημιουργία στον τόπο μας του

θεσμού των πυρηνικών φυσικών, ο εξοπλισμός του με τα αναγκαία όργανα και η λειτουργία του. Επηκολούθησε η ανάπτυξη του Θυρεοειδικού Τμήματος. Η επιτόπιος μελέτη της ενδημικής βρογχοκήλης άρχισε σύντομα υπό δυσχερέστατες συνθήκες. Η έρευνα εχρηματοδοτήθη από το ΝΙΗ της Αμερικής, διατεθέντων \$500.000 για τα πρώτα 3 χρόνια. Οι συνεργάτες της μελέτης περιγράφουν έναν άλλο Μαλάμο, φιλικό και απλό. *«Η όλη ατμόσφαιρα ήταν πάντα πολύ ευχάριστη, μ' έναν Μαλάμο φιλικότατο, εύθυμο, εντελώς διαφορετικό από τον αυστηρό καθηγητή που ζούσαμε καθημερινά στην Κλινική»* λέει ο Δημ. Μπινόπουλος. Σημειωτέον ότι δεν ήτο η πρώτη χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων που επέτυχε. Όπως περιγράφει η Ελένη Γυφτάκη, η πρώτη επιχορήγηση του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενεργείας εδόθη στη Θεραπευτική Κλινική για διεξαγωγή ερευνών για τη β-μεσογειακή αναιμία και την εχινokokκίαση. Όπως δε περιγράφει ο Καθηγητής Κωνσταντίνος Μοίρας, μέλος της Κλινικής και αυτός (ανέπτυξε το Ερευνητικό Βιοχημικό Εργαστήριο), ο Β.Μ. αντεπεκρίθη στην επιθυμία και αίτηση του αιμνήστου Γεωργίου Ιωακείμωγλου να ραδιοσημανθεί με άνθρακα-14 το δραστικό συστατικό της ινδικής κανάβης (χασίς), τετραϋδροκαναβινόλη, ώστε να καταστεί δυνατή η μελέτη της φαρμακολογικής της δράσεως. Τούτο επετεύχθη για πρώτη φορά διεθνώς. Το πρόγραμμα έτυχε και ερευνητικού συμβολαίου από το Εθνικό Ίδρυμα Ψυχικής Υγιεινής των ΗΠΑ.

Η ερευνητική παρουσία της Κλινικής υπήρξε πολυπλευρος, με συνέπεια διεθνείς δημοσιεύσεις σε περιοδικά κύρους, καθώς και ανακοινώσεις σε συνέδρια. Η παρουσία του Μαλάμου στην Πυρηνική Ιατρική, που απετέλεσε την προσφιλή του περιοχή, υπήρξε διεθνής.

Σ' ένα τρίτο κεφάλαιο, την *«Επιλογή κειμένων του Βασιλείου Μαλάμου»*, παρουσιάζονται κείμενά του, όπως ο εναρκτήριο λόγος την 11ην Φεβρουαρίου 1954, επί τη εκλογή του στην Έδρα της Θεραπευτικής, άρθρο με τον τίτλο «Επιτεύγματα της Θεραπευτικής», η ομιλία του κατά την υποδοχή του ως Ακαδημαϊκού στην Ακαδημία Αθηνών το 1971 με τον τίτλο «Προβλήματα της Ιατρικής εις την εποχήν της τεχνολογικής κυριαρχίας». Το κύκνειον άσμα του, υπέροχο δείγμα της γενικωτέρας του μορφώσεως, κι ελληνικότητας, γνησίου εγγονού του Σπυριδωνος Λάμπρου, είναι η ομιλία του στην Ακαδημία Αθηνών τις 24 Μαρτίου 1973, «Το φρονεΐν και πράττειν Ελληνικά». Όπως ίσως φαίνεται και στη φωτογραφία της σελίδας 143, ήτο ήδη άρρωστος και παρά ταύτα επεστράτευσε τις δυνάμεις του και ωμίλησε για τελευταία πλέον φορά.

Στις *«Τιμητικές εκδηλώσεις στη Μνήμη του»*, δεσπόζει η ομιλία του αιμνήστου Νικολάου Λούρου στην Ακαδη-

μία Αθηνών, όπου σχολιάζει για την αρρώστια του: «σε όλο αυτό το διάστημα του μαρτυρίου ο Μαλάμος παρέμεινε ατάραχος και μεγαλόψυχος. Σ' αυτή την τελευταία δοκιμασία, τα μεγάλα μάτια του αγαπημένου Βασιλάκη κοίταζαν ατάραχα τον επισκέπτη τους. Πειθαρχικά υπέστη όλες τις οδυνηρές ιατρικές προσπάθειες, έτσι ώστε να θεωρηθεί η στάση του απέναντι στο θάνατο που τον έβλεπε μπροστά του, πραγματικά ηρωική».

Στο κεφάλαιο «Ο Τύπος για το Μαλάμο», ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η περιγραφή της Καθημερινής (28 Ιανουαρίου 1983) με τίτλο «Ο Δάσκαλος, ο Ερευνητής, ο Ανθρωπιστής γιατρός» για τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Μαλάμου, που εφιλοτέχνησε ο γλύπτης Ιωάννης Παπάς και ετοποθετήθη στην είσοδο του Νοσοκομείου, γεγονός που υπήρξε μια ευκαιρία επιστημονικού μνημοσύνου, παρουσία συναδέλφων του Ακαδημαϊκών, όλης της Ιατρικής, πολλών καθηγητών, μ' επικεφαλής τον Πρύτανη κ. Μουλόπουλο και εκπροσώπων του πολιτικού κόσμου.

Είναι σπουδαίο που ετοιμάσθη το βιβλίο αυτό, το οποίο κατέγραψε μια σπουδαία φάση της εξελίξεως και αναπτύξεως της συγχρόνου Ιατρικής στον τόπο μας. Όπως έλεγα στην ομιλία μου, κατά τα αποκαλυπτήρια της προτομής του το Νοέμβριο του 1983: «Ο Μαλάμος υπήρξε ένας επιδέξιος μαέστρος ορχήστρας, που επεδίωκε να έχει ικανούς σολίστ στην ορχήστρα του. Το μοτίβο του θα μπορούσαμε να πούμε πως ήταν η *distinction of excellence*, το αιέν αριστεύειν, η αξιοκρατία. Η ακεραιότης του είναι πανθομολογούμενη. Άνοιξε νέους επιστημονικούς δρόμους, ατενίζοντας προς το μέλλον. Στην εποχή μας, που αμφισβητεί τα πάντα και που με μανία επιχειρείται το γκρέμισμα κάθε αυθεντίας, η μελέτη ανδρών του αναστήματος του Μαλάμου είναι ιδιαίτερος χρήσιμη και απαραίτητη. Δείχνει πού οδηγεί η σκληρή μεθοδική εργασία, η αφοσίωση στο έργο, η αναζήτηση, παραδοχή και ανάδειξη των αξιών, η ακεραιότης και η συνέπεια, δείχνει πού μπορεί να οδηγήσει ο ικανός μαέστρος».

Γ. Δαΐκος